

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI

Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky
před Evropským soudem pro lidská práva

D. H. a ostatní proti České republice

Podklad k bodu 2-a jednání Kolegia dne 5. září 2023

1. ZÁVĚR SOUDU

V rozsudku ze dne 13. listopadu 2007 velký senát Soudu konstatoval, že nadměrným zařazováním romských žáků do škol pro lehce mentálně postižené došlo k porušení práva stěžovatelů, 18 romských žáků, na rovný přístup ke vzdělání (článek 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1).

Anotaci i překlad rozsudku naleznete [zde](#).

2. VÝKON ROZSUDKU

A. ŘÍZENÍ PŘED VÝBOREM MINISTRŮ RADY EVROPY

Výkon rozsudku *D. H. a ostatní* i nadále podléhá tzv. zesílenému dohledu ze strany Výboru ministrů Rady Evropy. V jeho rámci Česká republika předkládá každoročně zprávu o výkonu rozsudku. Rozsudky v zesíleném dohledu jsou Výborem ministrů projednávány ústně.

1. Zpráva České republiky o výkonu rozsudku

Poslední zprávu o výkonu rozsudku předložila Česká republika Výboru ministrů v červnu 2022. Zpráva informovala o posledním vývoji v přístupu romských žáků ke vzdělání.

Kvalifikované odhady i nadále poukazují na nepřiměřeně velké množství romských žáků oproti žákům z majoritní populace, kterým je diagnostikováno lehké mentální postižení a jsou vzděláváni dle rámcového vzdělávacího programu pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami s upraveným výstupem z důvodu lehkého mentálního postižení („RVP ZV UV“). V roce 2021/2022 se dle RVZ ZV UV vzdělávalo přibližně 12 % ze všech romských žáků na základních školách. Oproti tomu podíl žáků z majoritní populace činil necelá 2 %. Ze všech žáků vzdělávajících se dle RVP ZV UV tvořili romští žáci v roce 2021/2022 přibližně 27 % podíl. Romští žáci přitom tvoří 3,62 % z celkového počtu žáků základních škol.

Problémem rovněž zůstává nadměrný podíl romských žáků vzdělávajících se dle RVP ZV UV, kteří jsou umístěni mimo běžné školy a třídy a jsou vyčleněni do tříd a škol dle § 16 odst. 9 školského zákona. Ze všech romských žáků vzdělávajících se dle RVP ZV UV činil podíl dětí vzdělávaných ve třídách nebo školách zřízených podle § 16 odst. 9 školského zákona v roce 2021/22 74,8 %.

Celé znění zprávy vlády o výkonu rozsudku v českém jazyce je dostupné [zde](#).

2. Rozhodnutí Výboru ministrů

V reakci na výše uvedenou zprávu vydal Výbor ministrů dne 22. září 2022 zatím své poslední rozhodnutí. V něm zejména:

- vyjádřil znepokojení nad tím, že se trend snižování podílu romských žáků vzdělávaných dle RVP ZV UV neustálil a že nedošlo k výraznějšímu snížení jejich podílu vzdělávaných dle tohoto programu mimo běžné školy a třídy;

- vzal na vědomí informaci, že školská poradenská zařízení mají obtíže s rozlišováním lehkého mentální postižení od dopadů souvisejících s odlišným sociokulturním prostředím a odlišnými životními podmínkami a vyzval k urychlenému přijetí kroků pro eliminaci rizika další **chybné diagnostiky**;
- vyzval k pokračování úsilí v odstraňování překážek v přístupu k **předškolnímu vzdělání** včetně posílení meziresortní spolupráce a ke shromáždění údajů o podílu romských dětí, které se ho neúčastní;
- uvítal, že bude brzy dokončen **výzkum** zaměřený na pochopení důvodů nadměrného zastoupení romských dětí vzdělávaných dle RVP ZV UV mimo běžné školy a třídy a **vyzval vládu, aby doporučení plynoucí z analýzy důkladně zvažila a informovala o nich Výbor spolu s plánem opatření, která na jejich základě učiní.**

Celé znění rozhodnutí Výboru ministrů spolu s dalšími informacemi je možné nalézt [zde](#).

Další zprávu o aktuálním stavu výkonu rozsudku má Česká republika předložit do konce letošního roku. Zpráva musí obsahovat závěry níže uvedeného výzkumu a plán opatření, které na jeho základě plánuje Česká republika přijmout. V březnu 2024 bude výkon rozsudku ve Výboru ministrů ústně projednán.

B. VÝVOJ NA VNITROSTÁTNÍ ÚROVNI

1. Analýza příčin pokračující segregace romských žáků

Na jaře 2023 byly zveřejněny výsledky výzkumu „Analýza příčin vyššího podílu romských žáků vzdělávajících se dle RVP ZV UV ve třídách zřízených dle § 16 odst. 9 školského zákona a návrh souboru opatření pro oblast vzdělávání a další relevantní oblasti“. Jeho řešitelem byly společnost PAQ – Prokop Analysis and Quantitative Research, s.r.o. a STEM Ústav empirických výzkumů. Byl zadán Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy („MŠMT“) na základě rozhodnutí Výboru ministrů z prosince 2020. Na jeho podobě MŠMT úzce spolupracovalo s kanceláří vládního zmocněnce, jakož i se členy jeho Expertního fóra k výkonu rozsudku *D. H. a ostatní*. Celé znění analýzy je dostupné [zde](#).

Hlavní zjištění Analýzy

Analýza potvrdila, že problém segregace se za posledních pět let výrazně nezměnil. Nedošlo ke snížení podílu romských žáků ve speciálních třídách. Byť je v populaci dětí ve školním věku stabilně okolo 3 % romských žáků, ve speciálních třídách běžných škol představují 22 % žáků a ve speciálních třídách škol zřízených dle § 16 odst. 9 školského zákona 15 % žáků. Nedošlo ani k desegregaci romských žáků v rámci běžných tříd a škol. Důvody tohoto stavu jsou dle Analýzy zejména:

- ŠPZ často využívají spíše zastaralé diagnostické nástroje. Podpora tedy zatím nevedla k modernizaci ve využívání diagnostických nástrojů u většiny ŠPZ.
- V diagnostické praxi některých ŠPZ se objevují segregáčnické tendence. I u jejich zaměstnanců se neřídka objevuje přesvědčení o prospěšnosti speciálního školství pro romské děti.
- Velká část běžných škol neumí nebo nechce pracovat se sociokulturní znevýhodněním a chybějícími prerekvizitami romských žáků.
- I někteří romští rodiče pro své děti preferují speciální školy, protože na ně mají nižší nároky a představují přátelštější prostředí pro jejich děti.
- Problémem je rovněž decentralizace řízení vzdělávání v České republice a jeho kontroly. Segregace skrze speciální školy pokračuje tam, kde vyhovuje kritickému množství lokálních aktérů. Stav je posílen právě decentralizací systému a absencí odpovědnosti za kvalitu činností škol a školských poradenských zařízení (metodické vedení, odvolávání a jmenování vedení atd.).

- K segregaci v některých oblastech směřuje i práce se spádovými oblastmi, nad níž stát nemá plnou kontrolu, a jsou využívány k segregaci.
- K segregaci může přispívat nedostatek podpory v oblastech mimo základní školství (sociální systém, bydlení, docházka do mateřské školy, aj.).

Analýza dále potvrdila celkovou reliabilitu kvalifikovaných odhadů, které MŠMT získává každoročně ze šetření o počtu romských žáků od ředitelů základních škol. Její dvě přílohy se rovněž zabývají podněty k rozvoji psychodiagnostické práce při stanovování podpůrných opatření a právními aspekty sběru a uchovávání etnických dat.

10 klíčových doporučení

Na základě zjištění výzkumu autoři Analýzy doporučili přijetí opatření v oblastech týkající se základního vzdělávání, školských poradenských zařízení a včasného a předškolního vzdělávání. Deset doporučení označili za klíčová:

1. Posílit podporu i kontrolu práce školských poradenských zařízení. Posílit jejich metodické vedení a zajistit skutečné a jednotné využívání moderních diagnostických nástrojů. Jasněji vymezit role a poslání pedagogicko-psychologických poraden („PPP“) a speciálních pedagogických center („SPC“) (v případě PPP rovněž zvážit vymezení spádových oblastí) a realizovat další kroky pro posílení profesionalizace jejich správy. Dále zajistit těsnější propojení školského poradenství se sociální prací a depistáží sociokulturního znevýhodnění, aby nedocházelo k jejímu směřování s LMP a dalšími diagnózami.

2. Monitorovat spádové oblasti ZŠ, aby nedocházelo k účelovému spádování znevýhodněných lokalit do segregovaných škol či škol se speciálními třídami, ale ani k výpadkům (absenci) vymezení spádů, které vede ke stejným výsledkům. Posílit spolupráci resortů MŠMT, popř. České školní inspekce („ČŠI“) a Ministerstva vnitra v dané oblasti.

3. Posílit pravomoci ČŠI ve změně nekvalitního vedení základních škol a ŠPZ, zejména při opakovaně kritických zjištěních o kvalitě činností (vzdělávání/diagnostiky), nerovném přístupu k některým typům žáků či nedostatečné podpoře žáků se sociokulturním znevýhodněním.

4. Dát všem školám v oblastech s výskytem segregovaných škol zvýšenou a cílenou podporu na klíčové podpůrné pozice – asistenty pedagoga, psychology, speciální pedagogy, sociální pedagogy či pracovníky školní sociální práce – aby školy mohly realizovat podpůrná opatření a další intervence pro znevýhodněné romské a další žáky.

5. Ze strany MŠMT či ČŠI detailněji a pravidelně monitorovat klíčové faktory segregace a vyzývat zřizovatele škol a školských poradenských zařízení k nápravě. Zejména monitorovat výkony jednotlivých ŠPZ, zkoumat, zda nedochází k plošnému a neodůvodněnému využívání tzv. upravených výstupů (snížování výstupů napříč předměty či vzdělávacími obory, a oblastmi), datově popisovat koncentraci romských a socioekonomicky znevýhodněných žáků do některých škol nad rámec vysvětlitelný prostorovou segregací. Posílit zákonné pravomoci MŠMT či ČŠI pro vynucení změny spádových oblastí, pokud jimi zřizovatel přispívá k segregaci dětí a žáků.

6. Posílit předškolní vzdělávání v širší oblasti okolo segregovaných škol. Docházka ve věku 4 let u sociálně znevýhodněných a romských dětí by měla činit minimálně 90 %. Zaměřit se na opatření k navýšení kapacit, redukci všech spojených nákladů (obědy, doprava, pomůcky), spolupráci dalších aktérů (neziskové organizace, soc. služby), zřizování např. rodičovských center, klubů při MŠ a další.

7. Podpořit sociální práci na školách a posílit celkovou spolupráci aktérů v území pro prevenci a včasné řešení absencí, zejména škol a jejich podpůrných pracovníků (sociální pedagog, sociální pracovník ve školství, obecné zavedení školní sociální práce), pracovníků školských zařízení, neziskových organizací, orgánů sociálně-právní ochrany dětí, ŠPZ, úřadů práce, zřizovatelů atd.

8. Omezit klíčové sociální faktory vzdělávací neúspěšnosti v oblastech segregovaných škol. Regulačně vymezit a finančně podpořit meziresortní spolupráci s MPSV s cílem posílení sociální práce v těchto lokalitách, omezení předlužení, prostorové segregace, nestabilního a nekvalitního bydlení a dalších klíčových jevů (absence, záškoláctví) s popsány negativními dopady na vzdělávání.

9. Zvýšit profesní připravenost ředitelů, učitelů, asistentů pedagogů a obecně všech pedagogických pracovníků na vzdělávání žáků z odlišného sociokulturního prostředí, a to výrazným posílením tohoto tématu v dalším vzdělávání, v pregraduální přípravě i kvalifikačním vzdělávání.

10. Poskytovat všem žákům jednotný kurikulární základ, ale individualizovat výuku. Na úrovni žáků se SVP zamezit využívání RVP ZV UV jako nástroje k plošnému snižování cílů a nároků na vzdělávání romských žáků. Posílit individualizaci výuky jako nástroje pro udržení žáků se vstupním sociálně kulturním znevýhodněním v hlavním proudu vzdělávání.

2. Reakce MŠMT a spolupráce s Expertním fórem

Výsledky analýzy byly dne 22. května 2023 projednány na zasedání Expertního fóra k výkonu rozsudku *D. H. a ostatní*, které je pracovní skupinou Kolegia. Zástupci MŠMT se závěry a doporučeními analýzy vyslovili souhlas a přislíbili jejich implementaci. Jednotlivá doporučení (10 hlavních a 67 podrobných doporučení) rozdělili do tří tematických oblastí: (i) řízení poradenského systému; (ii) podpora škol, a (iii) desegregace. Vzhledem ke komplexnosti témat zasahujících do agend různých útvarů MŠMT a jiných resortů byl na MŠMT nově zřízen pracovní tým pro naplňování služebních a pracovních úkolů ve věci integrace romské menšiny ve školství, jehož koordinátorem je ředitel odboru pro řízení regionálního školství Jan Mušuta.

V současné době MŠMT připravuje návrh souboru konkrétních opatření ke třem výše uvedeným implementačním oblastem spolu s odpovědnými subjekty a harmonogramem jejich přijetí. O návrzích opatření k přijetí bude MŠMT informovat členy Expertního fóra a poskytne jim možnost dát zpětnou vazbu. Členové Expertního fóra jsou ze strany MŠMT i individuálně konzultováni. Návrh souboru opatření k přijetí musí být vypracován a schválen na podzim 2023, jelikož musí být součástí nadcházející zprávy o výkonu rozsudku *D. H. a ostatní* (viz výše).

C. MOŽNOST OBNOVY ŘÍZENÍ O PORUŠENÍ UNIJNÍHO PRÁVA ZE STRANY EVROPSKÉ KOMISE

V červnu 2023 se v Bruselu uskutečnilo pracovní jednání Stálého zastoupení ČR při EU se zástupci Evropské komise o možné obnově řízení o porušení povinnosti č. 2014/2174 z důvodu pokračující diskriminace romských dětí ve vzdělávacím systému. Řízení bylo zahájeno v roce 2014 a stále se nachází ve fázi formálního upozornění. Spolu s Úřadem vlády a MŠMT kancelář vládního zmocněnce nyní spolupracuje na koordinovaném předání informací Evropské komisi. Mezinárodní tlak na přijetí opatření k desegregaci romských žáků se zvyšuje.

Na jaře 2023 byla vládní zmocněnkyní pro lidská práva ustanovena pracovní skupina k desegregaci ve vzdělávání ve vztahu k dětem z romské menšiny. Stalo se tak v návaznosti na výsledky Univerzálního periodického přezkumu České republiky a jednání s místopředsedkyní Evropské komise Věrou Jourovou o hrozící obnově řízení o porušení povinnosti č. 2014/2174. Pracovní skupina má za cíl navrhnout plán opatření k desegregaci, ochraně práv a naplnění potřeb dětí se sociálním znevýhodněním včetně Romů. Tato opatření mají kromě oblasti vzdělávání cílit i na další oblasti potřeb dětí včetně sociální a zdravotnické sféry. Návrhy opatření by měly být vládní zmocněnkyní předloženy vládě ke schválení do konce roku 2023. Následně bude informována Evropská komise.